

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ АКТІВ

LEGAL REGULATION OF PENSION PROVISION FOR SERVICEMEN THROUGH THE PRISM OF INTERNATIONAL ACTS

У статті здійснюється дослідження правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців кризь призму діючих міжнародних актів в зв'язку з необхідністю максимального сприяння з боку держави забезпеченню реалізації прав як власне її громадян, так і громадян інших країн, які з тих чи інших причин, змінили своє місце проживання. Констатовано що в першу чергу, права військовослужбовців визначені і гарантовані такими актами міжнародного права як: Загальна декларація прав людини (1948 рік); Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 рік), а також Женевська конвенція 1949 року і Додаткові протоколи до неї. Дослідження чинних міжнародних багатосторонніх й двосторонніх договорів та угод в сфері пенсійного забезпечення дозволило автору виявити принцип пенсійного забезпечення та основні питання, що виникають піл час реалізації їх положень в світлі захисту прав людини.

Зокрема, дане дослідження дозволяє автору дійти висновку, про те що укладення міжнародних двосторонніх договорів (угод) в сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей з різними країнами є нагальною вимогою сьогодення; держава зобов'язана гарантувати право на отримання належної пенсії незалежно від того, де проживає громадянин; укладення таких договорів та угод повинно відбуватися виключно за пропорційним принципом. Важливу роль в регламентації пенсійних прав військовослужбовців відіграє група міжнародно-правових актів прямої дії, що закріплюють права військовослужбовців. До них, зокрема, відносяться акти, що визначають права військовослужбовців в умовах збройних конфліктів – Женевські конвенції 1949 року і Додаткові протоколи до них. Україна є стороною Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року в порядку правонаступництва. В змісті Конвенції про поводження з військовополоненими відсутні норми, які безпосередньо стосуються пенсійного забезпечення військовослужбовців, але окремі положення все-таки сприяють, в подальшому, соціальному захисту військових, які

потрапили у полон, у разі виникнення в них права на пенсійне забезпечення.

Ключові слова: військовослужбовці, пенсійне забезпечення, пропорційний принцип, територіальний принцип.

The article examines the legal regulation of pensions for servicemen through the prism of existing international acts in connection with the need for maximum assistance from the state to ensure the realization of the rights of its citizens and citizens of other countries who, for one reason or another, have changed their place of residence.

It is stated that, first of all, the rights of servicemen are defined and guaranteed by such acts of international law as: the Universal Declaration of Human Rights (1948); International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966), as well as the Geneva Convention of 1949 and its Additional Protocols. A study of existing international multilateral and bilateral agreements and agreements in the field of pensions allowed the author to identify the principle of pensions and the main issues that arise during the implementation of their provisions in the light of human rights.

In particular, this study allows the author to conclude that the conclusion of international bilateral agreements (agreements) in the field of pensions for servicemen and members of their families with different countries is an urgent requirement of today; the state is obliged to guarantee the right to receive a proper pension regardless of where the citizen lives; the conclusion of such contracts and agreements should take place exclusively on a proportional basis.

A group of international legal acts of direct action that enshrine the rights of servicemen plays an important role in regulating the pension rights of servicemen. These include, in particular, acts defining the rights of servicemen in armed conflicts - the Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols. Ukraine is a party to the Geneva Conventions of August 12, 1949 by way of succession. There is no provision in the Convention on the Treatment of Prisoners of War that directly relates to the pension provision of servicemen, but certain provisions still contribute to the further social protection of prisoners of war in the event of their right to a pension.

Key words: servicemen, pension provision, proportional principle, territorial principle.

УДК 349:15.587
DOI <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2020.19.21>

Радченко Я.М.

аспірант

Класичного приватного університету

Постановка проблеми. Світова спільнота та держави, які в неї входять визнають важливе значення вироблених в процесі міжнародного співробітництва принципів і підтримують зближення різних правових систем. Кожна правова та соціальна держава прагне співвідносити та удосконалювати своє національне законодавство з міжнародними нормами та стандартами, оскільки це дозволяє максимально сприяти забезпеченню реалізації прав як власне її громадян, так і громадян інших країн, які з тих чи інших причин, змінили своє місце проживання.

Такий підхід сприяє підвищенню рівня соціальної стабільності, як в середині країни, так і за її межами, так як направлений на покращення відносин добросусідства та співробітництва між країнами, які визнають норми міжнародного права у певній сфері суспільного життя. Це стосується і сфери пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На окремих проблемах досліджуваної проблематики була сфокусована увага таких науковців як: Т.А. Посталов, О. Бахур тощо

Постановка завдання. Метою даного науково-теоретичного дослідження є аналіз правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців крізь призму діючих міжнародних актів у сучасних умовах розбудови правової держави в Україні.

Виклад основного матеріалу. В першу чергу, права військовослужбовців визначені і гарантовані такими актами міжнародного права як: Загальна декларація прав людини (1948 рік); Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 рік).

Зокрема, згідно ч. 1 ст. 25 кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення у разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

Варто зазначити, що Загальна декларація прав людини здійснила величезний вплив на сучасну практику держав і формування відповідних стандартів у сфері прав людини, тому що є базисом для численних нормативно-правових актів.

Щодо змісту норм Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, то саме в ньому закріплено право кожного на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування (стаття 9).

Надзвичайно важливе значення в сфері пенсійного забезпечення мають також міжнародні багатосторонні й двосторонні договори та угоди, що впливає з ст. 12 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

На сьогодні основним принципом міжнародних договорів (угод) є те, що держави домовляються між собою про збереження пенсійних прав громадян, які працюють на територіях цих держав, або переїжджають з території однієї держави на територію іншої. У кожному договорі (угоді) визначаються положення, за якими це право буде гарантуватись.

Отже, міжнародні договори (угоди) про пенсійне забезпечення можна класифікувати на два види:

1. договори (угоди), які укладені за територіальним принципом пенсійного забезпечення. Наразі їх укладено 14, зокрема з такими країнами як: Азербайджанська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Грузія, Російська Федерація, Республіка Молдова, Республіка Таджикистан, Республіка Туркменістан, Республіка

Узбекистан, а також з Угорщиною, Монголією, Румунією.

За територіальним принципом пенсійне забезпечення особи здійснюється за законодавством і за рахунок тієї держави, де вона постійно проживає. В цьому випадку при призначенні пенсії відбувається повне прирівнювання набутого стажу до іноземного.

Пенсійні правовідносини при цьому, як правило, не припиняються, оскільки в них змінюється лише один із суб'єктів – держава, змінюється також і зміст правовідносини (обсяг взаємних прав і обов'язків суб'єктів, враховуючи діюче пенсійне законодавство країни переселення). В цьому аспекті ми погоджуємось з О. Бахуром, який вважає, що угоди, що ґрунтуються на принципі «територіальності» мають суттєві недоліки, що пов'язані з можливим погіршення умов та рівня пенсійного забезпечення при переселенні з однієї країни в іншу в зв'язку з істотними відмінностями пенсійного законодавства в державах.

2. договори, укладені за пропорційним принципом пенсійного забезпечення. Їх укладено з 9 країнами, а саме: з Естонською Республікою Латвійською Республікою, Литовською Республікою, Королівством Іспанія, Словацькою Республікою, Чеською Республікою, Республікою Болгарія, Польщею, Португальською республікою.

Особливістю цих договорів є те, що кожна країна самостійно відповідає за нарахування та виплату частини пенсії особи – залежно від наявного стажу, отриманого на її території. Загальний розмір пенсії складається з частин пенсій, які призначаються кожною державою окремо.

У разі, якщо між Україною і будь-якою іншою державою немає підписаного договору (угоди) про соціальний захист, в тому числі про пенсійне забезпечення, то українці, які виїдуть на постійне місце проживання до таких країн, позбавляються права на пенсію і навпаки.

Отже, Україна разом із 24 країнами взяла на себе міжнародні зобов'язання у сфері пенсійного забезпечення, однак, як правило, лише щодо пенсійного забезпечення цивільного населення. Також вже підписані Україною міжнародні угоди (Угода між Україною та Державою Ізраїль про соціальне забезпечення, вчинена 28 грудня 2012 р. (Ізраїль ратифікував ще у 2017 році), Угода між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про соціальне забезпечення, вчинена 28 вересня 2019 р.), однак вони й досі не ратифіковані.

Міжнародні зобов'язання щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей підтримуються та забезпечуються

лише окремими державами в межах багатосторонньої Угоди про порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей і державне страхування військовослужбовців держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, а також Угодами між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії (підписана 23 грудня 1999 року та ратифікована 29 листопада 2001 року), між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки (підписана 16 березня 2000 року та ратифікована 29 листопада 2001 року), між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова (підписана 21 жовтня 2007 року та ратифікована 19 жовтня 2011 року). Останні три угоди укладені за територіальним принципом,

«Цивільні» угоди (договори) в сфері пенсійного забезпечення з іншими державами, не врегульовують питання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. В них або ж міститься норма, яка передбачає, що питання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей регулюється спеціальними угодами, або ж взагалі нічого не написано про таку категорію осіб і їх пенсійне забезпечення.

Якщо говорити про багатосторонні угоди, то тут ситуація значно краща. Після розпаду Радянського Союзу найпершою багатосторонньою угодою в сфері соціального захисту військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей стала Угода між державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав про соціальні і правові гарантії військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей від 14 лютого 1992 року. Відповідно до неї порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців встановлюється міжурядовими угодами.

Деяко пізніше, 15 травня 1992 року усіма 10 країнами була підписана Угода про порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей і державне страхування військовослужбовців держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав. Вона передбачає територіальний принцип.

Норми Угоди про порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців та їх сімей і державного страхування військовослужбовців держав-учасниць СНД від 15 травня 1992 року також нерідко розглядалися в Економічному Суді СНД, який був створений як дієвий міжнародний інститут вирішення ймовірних конфліктів між суб'єктами міжнародного права для захисту їх прав і законних інтересів. Зокрема, судом було прийнято три рішення щодо пен-

сійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

Економічний Суд СНД вважає, що пенсійне забезпечення та обов'язкове державне страхування військовослужбовців Збройних Сил держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, Об'єднаних Збройних Сил Співдружності, Збройних Сил та інших військових формувань колишнього Союзу РСР, а також пенсійне забезпечення сімей цих військовослужбовців здійснюються на умовах, за нормами і в порядку, які встановлені або будуть встановлені законодавством держав-учасниць, на території яких проживають зазначені військовослужбовці та їх сім'ї, а до прийняття цими державами законодавчих актів з цих питань – на умовах, за нормами і в порядку, які були встановлені законодавством колишнього Союзу РСР

Сьогодні Україна поступово виходить із низки міжнародних договорів прийнятих в межах СНД із подальшим повним припиненням участі нашої Держави в цій регіональній міжнародній організації. Це є важливим сигналом для початку роботи із укладанням двосторонніх угод у цій сфері.

Висновки. Необхідність укладення міжнародних двосторонніх договорів (угод) в сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей з різними країнами є нагальною вимогою сьогодення, так як створює правову основу захисту пенсійних прав зазначеної категорії осіб і потребує всебічної підтримки. Держава зобов'язана гарантувати право на отримання належної пенсії незалежно від того, де проживає громадянин, якому призначено пенсію: в Україні чи за її межами.

Більш того, ми переконані, що укладення таких договорів та угод повинно відбуватись виключно за пропорційним принципом і якщо військовослужбовець отримав право на пенсію за вислугою років, по інвалідності, або ж його рідні на пенсію по втраті годувальника на території України, то цілком справедливо, якщо виплата пенсії буде здійснюватися за її рахунок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабенко А. Г. Пенсійне забезпечення громадян – складова соціальної політики держави / А. Г. Бабенко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії : Зб. наук. праць. – 2010. – № 1. – С. 12–17.
2. Гнибіденко І. Ф. Пенсійна реформа в Україні: стан, проблеми, перспективи / І. Ф. Гнибіденко // Економіка України. – 2007. – № 4. – С. 4–11.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс] / ООН, Міжнародний

документ, 1948 р. / Режим доступу http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015

4. Угода про порядок переведення і виплати пенсій відповідно до Тимчасової угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, прирівняних до районів Крайньої

Півночі, у галузі пенсійного забезпечення від 15 січня 1993 року

5. Сирота І. М. Право пенсійного забезпечення в Україні: Курс лекцій. – К., 1998.

6. Міщенко В. І., Гордієнко В. В. Недержавні пенсійні фонди в системі реформування пенсійної системи України // Фінанси України. – 1997. – № 12. – С. 32.